

Նիւթական օժանդակութիւն խնդրելու չափերի-
ցը կոտակաւ բաւականութիւն, բայց մասնա-
յարատե գործունէութիւն չպահանջու
նից, որովհետեւ այդ մասին ընդհանրական
քաւ ինչ որ էլ սկսեալ չեն վերջացել, կըլսու-
ածան, տաք-տաք կըլսուին և մի քանի օրից
յետոյ վայր կը գնին ու կըլին անձնատուր կը
լինին իրանց պաշտած ի դէ ալ ին — թղթախա-
ղին:

Հարկաւոր ենք համարում մի քանի փա-
սեր բերելու այստեղ. որոնցից ընթերցողը կը ճա-
նաչուի, որ մեր երկրատարգմանը միայն նա-
խագծեր և առաջարկութիւններ մտածելու չափ
կարողութիւն ունին, բայց իրագործելու հաւա-
ղեց յաւիտեան զրգուած են: Քանի մի տարի
է ահա, որ տաքահետեւ խնդիրներ մասին
ժամանակ առ ժամանակ խորհել ու խօսակցել
են, ինչու ու որոշմանը կայացել, բայց դար-
ձեալ անկատար թողել: Արդ կամենում էին:

1. Փոխադարձ վարկի դաժնաբան հիմնել, 2.
Սպառել ընկերական սկզբունքով բնակչու հա-
ցագործի և մագործի խանութներ, 3. Որոշ բն-
կերարարներ վճարով ընկերութիւն կազմել տե-
ղական արհեստներով ինչպէս հում յիւթերի
վաճառահանութիւնը ծաղկեցնելու մտքով, 4.
տեղական անասններին օգնելու մասին մի ազ-
գասանոց հիմնել, 5. Կարգաւոր անձնակից մի
ընկերութիւն կազմել, որ իւր հաշուով խող-
վանքներով չլուր բերէ մի առողջարար աղբիւր,
որ 30—40 վերտ հեռու է դառնում քաղա-
քից, և քաղաքի թաղերի վերայ բաժանելով
ջուրը, հետ դնեալ իւր արած ծախսը հատարա-
կութիւնից ետ ստանայ, 6. Կազմել մի տպո-
ղարան և թարգմանական ընկերութիւն, որի
նպատակը լինի ժողովրդական ընթերցարան-
ների հրատարակելը, մատչելի դնելով, 7. Ջըս-
աւոր որոշ կրթական հոգաւոր ընկերութիւն
հիմնել տարեկան որոշ վճարով և աղբիւր ժողո-
վրդական, որ անուանական տանի տնիւն արած
ծախսերը տարին չբաւոր որոշ կրթական
արկղին: 8. Ժողովի լիմանական գլխաւոր օգ-
տին վաղուց ստորագրուած նախագիտները և
չարեւանից ստորագրութիւնը, մինչև որ լի-
մանական գլխաւորը կարողանայ տարեկան գնել
7—8000 ուրիշ մուտք ստանալ, հոգալ մի և
նոյն կերպով օրինորդական գլխաւորին համար
կու: Պէտք է ասել որ 8-ը պարզերով ինչու ա-
ռածին կենս է միայն կրտս չափ զուրկ եկել,
այնինչ միւս ըսելու առաջարկութիւնները միա-
ցել են յոյ առաջարկութիւններ: Ընթերցողը
տեսնում է, որ Նեանայ հասարակութեան ա-
ռածնակարգ դասի անդամներն էլ են միմյալին
նախագիտը առաջարկելով փառաստուած է
հանձնարը. գործի զիններ չկան դեռ ևս մեղա-
նում: Սեղծը զինները դադարած են դեռ ևս
թղթախաղով, տեսնելը երբ կզգան դաք ի-
րանց բարոյական նշանակութիւնը:

Ա. Սրեռեղեան

Յ. Գ.

Վերջինիս առաջարկութիւններից մի
քանիսը կարող են իրագործուել մեր նորընտիր
քաղաքագլխի աղիցում ինքանով. վստահույց ցան-
կալի էր առաջ տեսնել քաղաքային վար-
չութեան խորհրդարանի կազմակերպութիւնը, որի
զուտով արդէն ընտրուած և հաստատուած է
այս տարւան յանձնարի մէկից և արդէն այդ
օրից ստանում է իւր առճիւղը, բայց յայտնի է
թէ մինչև հիմայ ինչ նախապատրաստութիւն-
ներ է արել:

Հարկեմք (տիպ) նշանները բաղմանում են
որ ըստ օրէ, բայց քաղաքի առողջապահական
գրեթեման մասին դեռ ևս ոչինչ հոգաւորու-
թիւն չէ եղած, այս մասին ում պէտք է ար-
դեօք մտածել: Ուր միայն արդեօք նախա-
գապեալ արած կարգադրութիւնը քաղաքի
մարտնչական մասին:

Նոյնը

ՀԱՅՈՑ ՊԵՏԱՆԻՍԻ ՄԱՍԻՆ

ՍՄեղու-ի № 5-ի մէջ յայտնել էի
այն միտքը, թէ որքան անհրաժեշտ է, որ
մեր Հայերը բազուի մէջ առանձին թա-
րոնական դահլիճ ունենան: Այժմ դա-
նում եմ. համեմատ իմ խոսման, մի այլ
աւելի կարեւոր խնդիր:

Բաւական չէ միայն թատրոնական բեմ,
թատրոնական ազատ դահլիճ ունենալը,
այլ և Հարկաւոր է նորա և միւս անհրա-
ձեշտ պահապանութիւնը լինելը: Այդ պա-
կատութիւնը Հայերեն պիտաններ չունե-
նան է:

Այժմ գրեթէ թատրոնական ներկա-
յացումը մի սովորական և անհրաժեշտ ա-

ւարկայ է դարձել մեր Հայտնակ քա-
ղաքներում: Նա այսօր, կարծես, մի երկ-
րորդ դարից է ներկայացնում մեր հասա-
րակութեան մէջ: Բայց պէտք է տեսլ, որ
այդ երկրորդ դեռ շատ տեղեր չէ իրա-
գործում: Այնպէս ինչպէս ինչպէս կամ
չլինելու պատճառով (բացառութեամբ մի
երկուսի): Չեմ ասում, որ մեր մէջ պի-
տաներ չկան. կան, ինչու չէ, ոչ միայն
մեր, երկուսը, այլ մի քանի տասնակուս-
րանց դեռ ձեռնողիւր և զուցէ դեռ շատ
ընդունելի կիսատ ու պատ ընկած են
այս կամ այն արկղի մէջ՝ անհոգութեան
զոհ դառնալով: Նկատ. որովհետեւ կամ
հիշելով իր քաղաքական միջոց չունի նոյն
հրատարակելու, կամ եթէ միջոց էլ ու-
նի, քաղաքի ոչ չունի, որ նա իրա բար-
յական լուսնի զգի ազգի դրական աշխա-
րէ մէջ: Ահա թէ ինչու մեր Հայտնակ
քաղաքներից շատերը ընկնում են մարդ-
կութեան այդ երկրորդ դարիցից):

Պատահում է, որ մի օր և է քաղաքի
թատրոնական կամենում են ներկայա-
ցումներ տալ բարեգործական նպատակով:
Նորա դառնում են դանդաղան քաղաքներ,
իրանց ծանօթներին, բարեկամներին՝ պիե-
սաներ արտագրելու և իրանց ուղարկելու:
Նորա կամ մերթվում են իրանց խնդրի
մէջ, (որովհետեւ հիշատակում պիե-
սաներ չեն ձեռք բերում) արտագրելու, ա-
ւելի տարբեր ասել սխալմանը: Կամ
թէ չէ, եթէ տեսնում էլ են, նոյն այն-
պիսի բարեկամական խառնակութեամբ և
չափազանց զոհ դառնում են ինչում ու շատ
բաւեր զուրկ լինում, որ ամենին էլ
լիման չէ երևում գրեւորներ մէջ: Նա
ներկայացնում է միայն վերացական և ան-
լիման Ֆրանսիայի մի օր և օր օր օր:

Շատ լաւ են անում մեր հեղինակները,
որ իրանց ձեռագիր պիեաները պիեղ են
պահում և չեն տալիս այս կամ այն պա-
րտին արտագրելու: Որովհետեւ եթէ միւր
սխալ է արտագրում մի օր և է հանգա-
մանից սխալուած, մի օր և է նոյն սը-
խալից օրինակելով, և մի քանի սխալներ էլ
լինել վերան շա հ և ց ն և լ ո վ, գրեւորներ
արժանաւորութիւնը բոլորովին կորչում է,
վայր է ընկնում: Եւ այդ գրութեամբ պի-
եան ներկայացնելով բեմի վերայ, հասա-
րակութիւնը իրանցը է տեսնում ասե-
լու, որ անհամ, աննպատակ և անլիման
գրեւորներ է: Եւ չէ լիմանում, որ մերքեօք
հեղինակը չէ, պիեանի կեանք տուող չէ,
անեղծ պը չէ, այլ նոյն իսկ արտագրողն է:

Ուրեմն ինչ անենք, որ արժանաւոր ար-
ագրած պիեաներ ունենանք, զուցէ
հարցնել կրտս հաճի իմ ընթերցող բա-
րեկամը: Ահա, իմ կարծիքով, ինչ անե-
լու է:
Ինչպէս վերեւ, սրանից մի քանի տող
առաջ. ասացի, մեր Հայտնակ քաղաք-
ներում թատրոնական ներկայացումը շա-
րունակելում է գրեթէ իւրաքանչիւր տա-
րի: Եթէ միջին թուով վեր աւելելու լի-
նիքը, հիշանկը այն եղանակով ինչու, որ
մօտ 15 Հայտնակ քաղաքներում չունի
ունի թատրոնական ներկայացումը և իւրա-
քանիքը քաղաքում կարելի է ներկայա-
ցում տալ (եթէ պիեաներ լինին) զոնէ
ոչ պակաս երկու կամ երեք անգամ 2):
Արդեօք լաւ չէր լինի, որ իւրաքանչիւր
քաղաք այդպիսի բարեգործական նպատակ-
ների թուում մի ներկայացում ևս տայ
մի օր և է արժանաւոր պիեանի օգտին,

1) Մեր Հայ թատրոնականները այս ձորան
սկզբում կամենում էին մի քաղաք ներկայա-
ցումներ տալ, բայց արժանաւոր և ոչ արժանա-
ւոր պիեաններ չունենալով՝ չհասան իրանց
նպատակին:

2) Այս ձեռք մեղանում մի քանի խնդիր-
ներ դուրս եկան հանդէս և հինգ անգամ թա-
րոնական ներկայացում տուին: Այդ խնդիրնե-
րից մի երկուսը թէ և բարեգործական նպատա-
կով ներկայացում տուին, բայց ինչ անեա, փո-
ղերը իրանք կուտուին և մի բան էլ ծածկե-
ցին..... Այդ յայտնի է քաղաքի
Մի, յօդ:

նորան սպաղարկու համար: Նոյն իսկ ար-
ագրած պիեան կարելի է ցրուել դար-
ձեալ բարեգործական նպատակով: Այդ-
պիսով օգուտ կլինի և նպատակին, և հե-
ղեակի անպայտութեան մէջ մնացած ձե-
կամ երկու տարուց յետոյ մենք կունե-
նանք 10, 15 կամ աւելի պիեաններ:

Պիեաները ընդհանուր պայգիներով
համար: Ամեն մի «պիեան» անուն
կրող գրեւոր լինի նա Վօրդիլի, Կօմե-
ղիա կամ Կատակերգութիւն, Կրտսն և
կամ Ողբերգութիւն, ի հարկէ չէ կարելի
սպաղարկել, քանի որ նա արժանաւորութե-
թիւն չունի և օգուտ բերել չէ կարող:
Առ հասարակ մեր թատրոնականները պէտք
է գիտն իրանց խնդրով թիֆլիզի Հայ խոր-
բագիրներին (եթէ միայն նորա կրտս հա-
ճին բնութենը և մօտիկ ծանօթութիւն
ունեն գրվածքի հետ) ու նոյն խորհրդով
վերջինից ցոյց տուած պիեան, ներկայա-
ցնելու ու նորա կեանքով սպաղարկել զիր-
քը, ի հարկէ, հեղինակի համար մի թե-
թե (թէզու ծանր) մաս հանելով տը-
պագրած գրքից, պիեանից իմ կարծիքով
պայտե կարելի է հարստացնել մեր պիե-
անների թիւը և բաւականութեամբ տալ
մեր հասարակութեան, որ մի և նոյն պիե-
եան մի տարուց յետոյ ներկայացնելու ար-
համարհում են ասելով՝ «հին է, դա լը-
սեկ ենք. ուրիշը խաղացէք և այլն»:

Եւ կարծում եմ այս նպատակով ձե-
ռադիր պիեաններ շատ դուրս կդան. մա-
նուանք թիֆլիզի մէջ, ուր գտնուում է
է այդպիսի գրեւորների մեծ կոլեկցիա:

Այս խնդրի վերայ հրաւիրում եմ մեր
թատրոնականներին ուղարկել ինչ, և մա-
նուանք նոյն, որոնք այս հարցին աւելի
սերտ բարեկամ են՝ արդեօք այս միջո-
ցով կարելի է մեր բեմական գրեւորների
թիւը բաղմանել թէ ոչ:

ԲՅՈՒՄԻ

Ն Ե Ր Ք Ի Ն

ՆԱԿԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԻ ՄԵՍԿ ԼՐԱԳԻՐԻ № 11
44, 45 ԵՒ 46 ԵՐԻՈՒՄԻՆԻՍԻ ՄԱՍԻՆ:

Ներկայ տարւոյ Մշակի № 44, 45
և 46 համարներում տպուեցան «Մեր ան-
տաներ» վերագրով առաջնորդող յօ-
դուածներն, որոնք իրենց յարձակողական
զրբով շարունակում են ընթերցողի ուշա-
գրութիւնը:

Իմ նպատակը չէ կարող լինել քննու-
թեան տակ ցնլ պատուել խմբագրի նը-
կատողութիւնը՝ անտանների խնդրու-
թեան մասին յայտնած մտքերը, որովհե-
տեւ այդ մտքերը նոր չեն և վաղուց է որ
թաղաւորում են բնական զիտութեան մի
մասնաբաժնում. նոյնպէս հարկաւոր եմ
համարում բարձի թողի անել խմբագրի
նկատողութիւնը այն երեւոյթների մասին,
որոնք առաջ են դառն անտանների լին-
լուց և ընկնելուց որոշեալ տեղում, որով-
հետեւ այդ ըստ երևուի ին անխախտելի
ճշմարտութիւնը, զուցէ ժամանակով ու-
րիշ մեկնութիւնը ստանան և այլափոխ
բացատրվին քան թէ ներկայումս, միջոցա-
յայտնի է որ զիտութիւնը անտանների
նշանակութեան մասին դեռ չեն տեսլ իր
վերջնական խօսքը. — այս չէ՝ ասում եմ
իմ գիտաւորութիւնս — ոչ: Ես այս փոքր
գրութիւնով կամենում եմ միայն ուղ-
ղել այն անձիւք լուրերը, որոնք պ. խմբ-
ագիրը հիմնադր անելով իր գրութեան,
տակիթ տուին նորան քար ցցել Կովկասի
անտանային վարչութեան բաղը, թէ ևս պը
արած լինի նա բարի մտքով:

Պ. Արծրունին ասում է «մեր անտա-
նականներից շատերը ի չարն են գործ ա-
ծում իրենց իրաւունքները և փոխանակ
անտանները պահպանելու և պայտելով
երկրին օգուտ տալու և տէրութեան շա-

հերք սչքի առաջև ունենալու, մտածում
են միայն իրենց անձնական նիւթական օ-
գուտների վերայ»:

Ներկայումս Կովկասեան կուսակալու-
թեան անտանային սահմաններում հաշ-
վում են 37 անտանակաւորութիւնը 37
անտանակաւորութիւնը: Սորա կառավարում
են 4,200,000 քիսեալական տարածութիւնը,
և այս թվում տարածութիւնը անտան-
ների յայտնա Կովկասեան փոխարքայու-
թեան է՝ 1,760,000 քիսեալական: Այս
անտանները հսկելու և խնայողութեամբ
գործ ածելու համար տէրութեան կողմա-
նէ նշանակուած կան 430 զբիւղի և 1193
Պօլիսովի:

Արդեօք այս 37 անտանակաւորներից ոչ
մէկը են շատերը՝ որոնք ի չարն են գործ
ածում իրենց իրաւունքները և մտածում
են միմիայն իրենց անձնական նիւթական
օգուտների վերայ:

Թող պ. Արծրունին անուանէ նրանց
պաղատները ցոյց տայ, թէ քիսեալականների
կառավարչներն են, որ մեղադրուել իրենց
կարող լինին պաշտպանուել իրենց վրայ
բարձած մեղադրանքի դէմ:

Բայց մինչդեռ այդպիսիք անյայտ են
պարտ խմբագրի դատաւիժողը անտանա-
յին վարչութեան անդամների մօտին՝ պի-
տի համարվին անհիմն և մտացածին:

«Գիւղայիները, ասում է Արծրունին,
առանց որ և է հսկողութեան իրենց պէտ-
քի համար անխնայ օնչաւցում են ան-
տանները: Այս կարծիքը սխալ է:

Անտանների հսկողութեան համար, ինչ-
պէս վերեւ յիշած է, տէրութիւնը ունի
բացի անտանակաւորներից շատ նշանաւոր
թիւ անտանագահների, որոնց պարտակա-
նութիւնն է ոչ միայն այցելել անտաններին,
որ և ինքները կենում են այլ և արկել
առանց տոմարի մօտ գործել անտանը՝
փայտ կտրելու: Եւ այս միջոցին նկատուած
չարագործութիւնը կարող կողմից յայտ-
նում է անտանակաւորն, որ արձանագրու-
թիւն կազմելով՝ առաջարկում է դատա-
րանին և հետեւում է ըստ օրինաց գործը
առաջ տանելու: Եթէ անկանոն անտա-
նագահութիւն պատահում է, անհոգու-
թիւնից և յանցարար չէ դառնում ինքը
անտանակաւոր և օրիշնիկները պատասխա-
նատու են օրինաց առաջ և հալածվում
են թէ անձնագէտ և թէ նիւթակաւ ըստ
չափու մեղաւորութեան:

Սխալ է նոյնպէս կարծիքը իրր թէ
եւր անտանների մէջ մինչև այժմ շատ
չնդարձակ կերպով թոյլ է տրվում ա-
մենաթարմ, ամենատաղը ծառերը, ա-
մենալաւ տեսակներից կարել ամուս այ-
նորներին:

Ամեն զիւղական մարդ անգամ գիտէ
որ առանց վարչութեան թոյլտուութեան
ոչ որ իրաւունք չունի կրակ վառել ան-
տանի մէջ. իսկ եթէ նրան թողնում են
ամուս պարտատուել անտանի մէջ, այդ
լինում է վարորդ նշանակեալ տեղերում,
ուր չկան ծառեր, որոնց փառնաւոր
լինել կրակը կամ լինում են ջրի մօտ, ե-
թէ կայ անդ ջուր:

Լաւ տեսակներից ծառերի ամուս պատ-
րաստելը խաղաղար արդեւած է. այլ դո-
րա համար թող են տալիս կարել կամ
բի զիւղայ չորացած ծառերը կամ գետ-
նի վերայ վայր գլորածները, և գործա-
պանները չոր ծառերը գերադասում են
իրենց գործի համար, որովհետեւ չոր ծա-
ռերը կարող համար թէ գիւղացիների և թէ քաղա-
քացիների վերայ:

Կովկասեան անտանների մէջ ընդուն-
ված է ընտրողական սխալեալ ծառահա-
տութեան, որովհետեւ տեղադրական զիր-
քը լինելի թոյլ չէ տալիս ընդունել
մայնելու մասնաբաժնական սխալմով: Այդ
անտանական մասնաբաժնից համաձայն
անտանութեան դարձողութիւնը, տարեց
տարի ծախվում են անձուրդով, ուր կա-
րող են մօտ գործել և զին ոչ թէ մի-
այն դուրաւարները, այլ և զիւղացիք և
համայնը և մեր օրիշներով երբէք չեն

են իրանց հօտերը բարձր սարերի վերայ
գտնող անտանները և ոչ թէ միայն ան-
պատիւ արածիցնում են իրանց կենդանի-
ներին անտանների մէջ, այլ վճարում են
ընդունված հարկը չօջախ — փուլին ան-
տանակաւորն, որ ոչինչ տակաւյով սահ-
մանուած չէ, և ուրեմն մնում է ոչ թէ
տէրութեան զանձարար այլ իրեն անտա-
նակաւոր սեպական արդիւնքն է համար-
վում:

Այս ամենին սխալ կարծիք է:
Կենդանեաց արածելու համար, ուր այս
փառնաւոր չէ ծառերի համար, և ուր
կան արտատուղքը, կուսակալից հաստա-
տուած կանոնագրութեան համաձայն ան-
տանակաւոր պարտաւորուած է պահան-
ջել խաշնապանից ամեն մի զուրկ ոչխարի
համար մէկ կույ. իսկ ամեն մի զուրկ խո-
ղից, այծից և խոշոր կենդանեաց համար
(եղ, զովն) — 10 կույ: Բացի սրանից
խաղաղանքի գիւղի համար, ուր միայն
հնարաւոր է, հրամայած է տէրութեան
կողման, որոշել արտատուղի հարկի դե-
սեալիս. որպէս զի ժողովուրդը ստիպված
լինին իրանց տաւարն անտանում արա-
ծելու:

Իսկ ինչ որ կկրարերի օջախ — փուլի
ասած հարկին, զիւղացիք այդպէս անու-
անում են այս փողը, որն որ անտանակա-
ւոր պահանջում է խաշնապահներից, երբ
նորա իրենց խաշնիկներով և օջախներով
սարկը բարձրանալիս պարտատուում են
իրենց համար վաւելափայտ, կամ շինու-
թեան և ալալուի համար մանր մուտք
լատեր և գերաններ, զուցէ այս փողի մէջ
է և արածելու իրաւունքի փողը, որ ան-
տանակաւոր պէտք է պահանջէ:

Թաղաւորական զիւղերից թոյլ է տու-
ած ձիւրաբար վաւելափայտ ստանալ ան-
տաններից, որքան որ նշանակած է լինում
նրանց սմէտայով. աւելորդ գիւղացին պի-
տի գին փողով, ըստ տակալի: Հասկանա-
լի բան է որ խաշնապանը չը բաւականա-
նալով ձիւրաբար ստացած ծառերին պա-
շարով, յաւաք քան սարկը բարձրանալը
իր կեցութեան և օջախի համար, նոր
փայտի պարտատուութիւն պիտի անի. և
ահա այս փայտեղէնը պարտատուելու հա-
մար պարտաւորուած է լինելու փայտագի-
նը վճարելու որ նա՝ ըստ հին սովորու-
թեան գուցէ անուանում է օջախ — փուլի:

Ուրեմն այս օջախութիւնն ոչ այլ ինչ
է, եթէ ոչ զին կարած ծառերիցների,
և որովհետեւ այս օրինակ հաւաքած բոլոր
գրութիւն անտանակաւոր պարտաւորած է ու-
ղարկել թաղաւորական զանձարանը, ուստի
արաւորութիւն չէ կարծել և ասել թէ
անտանակաւոր այս օջախութիւնը հաւաքե-
լով իրան համար արդիւնաւոր գործ է
տեսնում:

Վերջացնելով իմ նկատողութիւնը
ճշմարտութիւնը վերականգնելու համար,
հարկաւոր եմ համարում մի բույլ կանգ
առնել այն առաջարկութեան համար, որ
պ. Արծրունին հարկաւոր է համարում
յօդուտ անտանակաւորութեան և ազգա-
բնակութեան: Իմ խօսքս նորա մասին է,
որ ասում է թէ «կորովի փայտի ան-
տաններից դուրս տանելու և ծախելու ի-
րաւունքը արվում է ոչ թէ զիւղական
համայնքին, այլ այդ իրաւունքը ամուր-
գով արվում է այս կամ այն հարուստ
գումարատէրին, որ պ

